

DeLageWaard

Christelijke Scholengemeenschap
voor vmbo, mavo, havo en vwo

ERWD Beleid CSG De Lage Waard

Locatie havo/vwo

Inleiding

Ten opzichte van dyslexie is dyscalculie nog een vrij onbekend fenomeen. De aandacht voor rekenen en rekenvaardigheden en de bijbehorende problemen is echter in de afgelopen jaren gegroeid.

Deskundigen schatten dat ernstige rekenproblemen en/of dyscalculie bij één op de 20 tot 50 kinderen voor komt in Nederland. Deze problematiek kan leiden tot rekenangst en afname van het zelfvertrouwen in eigen kunnen met alle gevolgen van dien.

De visie van CSG De Lage Waard is succesvol ontwikkelen als leerling én persoon in een kansrijke en stimulerende omgeving. Doel is uiteraard het behalen van een volwaardig diploma. Voor leerlingen met dyscalculie is dit een extra uitdaging. Dit vraagt om beleid van het voortgezet onderwijs.

In dit protocol wordt de term ERWD gebruikt, overeenkomstig bestaande dyscalculieprotocollen. Deze term staat voor *Ernstige Reken-Wiskundeproblemen en Dyscalculie*.

De inhoud van het ERWD Beleid geeft inzicht in hoe er op CSG De Lage Waard wordt omgegaan met dyscalculie en op welke wijze ondersteuning wordt geboden. Naast de inspanning van de school voor de leerling, wordt ook de inspanning van de individuele leerling verwacht.

De aanpak van leerproblematiek is een continu proces in de maatschappij. Als gevolg daarvan blijft ook dit ERWD Beleid in ontwikkeling.

Papendrecht, januari 2024

Arriëtte de Jong, docent wiskunde

Ellen Kunz-Wielhouwer, intern begeleider

Tianne Plomp-van Loon, zorgcoördinator

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1. Visie en beleid	3
2. Definities.....	4
Ernstige rekenproblematiek.....	4
Dyscalculie	4
Onderscheid dyscalculie en ernstige rekenproblematiek	4
Criteria	4
3. Kenmerken ERWD in de klas	5
4. Protocol/Signalering?	6
5. Verklaring	7
6. Begeleiding	8
Begeleidingsplan	8
In de klas.....	8
Buiten de klas	8
Buiten school (extern)	9
7. Faciliteiten	10
8. Curriculum	12
Rekenen.....	12
Wiskunde en onderdelen van rekenkundige vakken	13
Schoolexamens en Centraal Schriftelijk Examen	13
9. Tips en adviezen voor thuis.....	14
Bijlage 1 Begeleidingsplan ERWD.....	15
Bijlage 2 ERWD-kaart	16
Bijlage 3 Rekenkaarten	17

1. Visie en beleid

Het uitgangspunt van de begeleiding aan leerlingen met ERWD op CSG De Lage Waard is dat zij een opleiding kunnen volgen, passend bij hun cognitieve mogelijkheden. De ambitie is om de leerlingen te leren omgaan met de gestelde diagnose ERWD en zich zo goed mogelijk voor te bereiden op het hoger beroepsonderwijs (hbo) of het wetenschappelijk onderwijs (wo). Vanuit dit perspectief wordt er gekeken in welke mate de leerling met ERWD zelfstandig in staat is het curriculum te doorlopen en in welke mate de leerling ondersteuning nodig heeft.

De school biedt de faciliteiten aan die binnen de mogelijkheden vallen van de Wet Voortgezet Onderwijs (WVO 2020) en het Examenbesluit Voortgezet Onderwijs. In dit protocol staan deze beschreven. Daarnaast is er in dit protocol aandacht voor de 'inspanningsverplichtingen' van een leerling met ERWD. Ook zullen de mogelijkheden beschreven worden met ernstige rekenproblematiek.

Het protocol beoogt dat:

- leerlingen met ERWD een opleiding kunnen volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten (gebaseerd op een IQ-test, en/of CITO scores, en/of leerresultaten) in staat zijn, mogelijk met aanpassing in profielkeuze.
- leerlingen met ERWD strategieën leren om te kunnen omgaan met hun rekenproblematiek.
- leerlingen met ERWD zich blijven inzetten om hun functionele reken- en wiskundige vaardigheden te vergroten en zo nodig te werken met (ICT-)hulpmiddelen.

Voor leerlingen met (aantoonbaar) ernstige rekenproblematiek gelden overeenkomstige uitgangspunten.

2. Definities

Ernstige rekenproblematiek

Ernstige rekenproblemen kunnen ontstaan als er onvoldoende afstemming wordt gerealiseerd tussen het rekenonderwijs en de onderwijsbehoeften van de leerling op dit gebied. De kenmerken van het onderwijs sluiten dan niet of onvoldoende aan bij de (aangeboren en verworven) kenmerken van de leerling.

Dyscalculie

Dyscalculie betekent letterlijk 'slecht kunnen rekenen'. Dyscalculie staat voor ernstige problemen met (leren) rekenen. Leerlingen met dyscalculie hebben hardnekkige problemen bij het aanleren, automatiseren en vlot kunnen oproepen van basisvaardigheden van rekenen en wiskunde, waardoor zij bij toename van complexiteit van rekenkundige bewerkingen kunnen vastlopen. (Ruijsenaars et al., 2004).

In het voortgezet onderwijs is het tempo vaak een groot struikelblok voor leerlingen met dyscalculie. De problematiek breekt hen op bij wiskunde, evenals bij rekenonderdelen bij andere vakken.

Onderscheid dyscalculie en ernstige rekenproblematiek

Door een effectieve aanpak van de rekenproblematiek, waarbij adequaat wordt afgestemd op de onderwijsbehoeften van de leerlingen en tijdig wordt ingegrepen, kan een deel van de problematiek verdwijnen. Wanneer rekenproblemen hardnekkig blijken en onveranderd blijven bestaan, wordt er gesproken van dyscalculie.

De prevalentiecijfers van dyscalculie liggen tussen **de 2% en 7%**

(Butterworth, 2005; Desoete, Roeyers & De Clercq, 2004; Pappas & Drigas, 2015; Ruijsenaars, Van Luit & Van Lieshout, 2006; Van Luit, 2018; Von Aster, 2000).

In de Soete's artikel zijn de ERWD-ers en de zwakke rekenaars als volgt uitgesplitst:

- Dyscalculie: 2 - 3% (ERWD)
- Ernstig rekenprobleem: 7-8% (ERWD)
- Zwakke rekenaar: 15%

Criteria

Dyscalculie wordt vastgesteld aan de hand van drie criteria:

- *Ernstige uitval*: er is een verschil tussen de cognitieve capaciteiten van de leerling en het rekenkundig functioneren. Aan het einde van het Primair Onderwijs is er een achterstand van tenminste 2 jaar.
- *Hardnekkige uitval*: ondanks gerichte ondersteuning is er weinig tot geen progressie op het gebied van rekenen.
- *Exclusiviteit*: problemen kunnen niet worden verklaard door psychomotorische ontwikkelingsachterstand of door problemen in de onderwijs- of gezinscontext.

3. Kenmerken ERWD in de klas

Rekenproblemen kunnen zeer verschillend van aard zijn. Het kunnen rekenen is namelijk afhankelijk van zeer uiteenlopende vaardigheden: getalbewustheid, telvaardigheid, getalbegrip, kennis van rekenhandelingen en -regels, vertalen van een probleem in stapsgewijze rekenhandelingen en toepassen van opgedane kennis op nieuwe rekenkundige probleemsituaties. Voorbeelden hiervan zijn het omkeren van getallen en problemen met breuken, decimalen, percentages en meten en schatten. Daarnaast doet het een beroep op allerlei cognitieve vaardigheden die niet specifiek zijn voor het rekenen zoals werktempo, leesvaardigheid, (ruimtelijke) visualisering en algemene probleemoplossende vaardigheden. Bovendien doet het een duidelijk appèl op het werkgeheugen. Bij dyscalculie speelt erfelijkheid een rol. Comorbiditeit bij dyscalculie is relatief hoog. Dat wil zeggen dat er naast dyscalculie sprake kan zijn van een of meerdere andere stoornissen.

4. Protocol/Signalering?

Bij aanmelding van de leerling en bij de warme overdracht tussen Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs wordt in kaart gebracht welke leerlingen binnen de groep ERWD vallen. Ook leerlingen met een vermoeden van ERWD worden hierin meegenomen.

- Er wordt een overzicht gemaakt van al eerder ontvangen ondersteuning, zowel intern als extern.
- De diagnostische onderzoeksresultaten en een eventuele verklaring voor de rekenproblematiek worden met CSG De Lage Waard gedeeld door ouder(s)/verzorger(s).
- CSG De Lage Waard gaat in gesprek met alle betrokkenen om onderwijs- en ondersteuningsbehoeften in kaart te brengen. Op deze manier kunnen faciliteiten worden aangeboden.
- Voor deze leerlingen wordt voor rekenen een begeleidingsplan opgesteld. Wanneer de leerling in ernstige mate wordt beperkt op het gebied van rekenen/wiskunde wordt in overleg een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) opgesteld, zo nodig in samenwerking met de externe hulpverlening.

In het eerste leerjaar worden alle leerlingen getoetst met een digitale rekentoets, niveau 1F. Dit gebeurt in de eerste periode. Behaalde resultaten worden geëvalueerd met de rekencoördinator onderbouw, de leerjaarcoördinator en de rekenbegeleider. Gesignaleerde leerlingen met een niveau lager dan 1F worden besproken met de vakdocent wiskunde.

In de wiskundelessen krijgt de leerling wanneer er zich problemen voordoen, verlenging van instructie door de vakdocent. De vakdocent houdt zicht op de reken- en wiskundeontwikkeling van de leerling, waardoor hiaten inzichtelijk worden gemaakt. Verder volgt de leerling gedurende een half jaar ondersteuningslessen Rekenen binnen Eigen Koers, waarna de toets opnieuw wordt afgenomen. Wanneer de problematiek hardnekkig blijkt en onvoldoende groei zichtbaar is, wordt er een plan van aanpak gemaakt en wordt overwogen of onderzoek door een gedragswetenschapper nodig is. In dit proces heeft de rekenbegeleider van CSG De Lage Waard de coördinerende functie en hij onderhoudt nauw contact met de betreffende vakdocenten en leerjaarcoördinator.

Bij instroming in de onderbouw wordt er gekeken naar de noodzaak voor een toets op referentieniveau. Bij positieve resultaten in de voorgaande jaren bij rekenen/wiskunde wordt deze toets niet afgenomen.

Bij instroming in de bovenbouw gelden andere regels op reken- en wiskundegebied vanwege het Programma van Toetsing en Afsluiting met het oog op het schoolexamen en de mogelijke aanpassingen op het rekenbeleid van de overheid. Via de Schoolwiki van CSG De Lage Waard is de laatste versie van het rekenbeleid te vinden.

Als een leerling in de loop van zijn schoolcarrière in ernstige mate vastloopt en de ontwikkeling stagneert op het gebied van rekenen/wiskunde wordt er maatwerk geboden en gekeken naar een passende aanpak. Wanneer de leerling in ernstige mate wordt beperkt op het gebied van rekenen/wiskunde wordt in overleg een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) opgesteld en wordt, zo nodig, in overleg met ouders doorverwezen naar externe hulpverlening.

5. Verklaring

Een diagnostisch onderzoeksverslag naar rekenen, uitgevoerd door een externe rekenspecialist en/of gedragswetenschapper, kan aantonen dat er sprake is van ERWD. In dit verslag worden onder andere bevindingen opgenomen, zoals een sterkte-zwakke analyse van rekenvaardigheden. Dit geeft inzicht in hiaten van de betreffende problematiek. Leerling- en omgevingskenmerken worden weergegeven, evenals handelingsadviezen die worden vertaald naar intensieve en specifieke begeleiding van de leerling op CSG De Lage Waard.

Een dyscalculieverklaring is een verklaring met de in kaart gebrachte rekenproblematiek, de nodige specialistische hulp en welke voorzieningen en/of aanpassingen binnen het onderwijs nodig zijn. De dyscalculieverklaring is gebaseerd op onderzoek, uitgevoerd door een geregistreerde gedragswetenschapper (BIG-registratie GZ-psycholoog óf Kinder- en Jeugdpsycholoog óf een Orthopedagoog Generalist) met een specialisatie op gebied van rekenen. CSG De Lage Waard kan advies geven waar het onderzoek kan plaatsvinden.

6. Begeleiding

Begeleidingsplan

Voor leerlingen met ernstige reken- en wiskundeproblematiek wordt in samenwerking met de leerling en op advies van de rekenspecialist of gedragswetenschapper een begeleidingsplan opgesteld. In het begeleidingsplan wordt overzichtelijk beschreven waar de problematiek op reken/wiskunde gebied zit. Er wordt beschreven wat de aandachtspunten van de leerling zijn, op welke manier hieraan wordt gewerkt, bij wie de verantwoordelijkheid hiervoor ligt en worden afspraken beschreven.

Voor een format van het begeleidingsplan voor leerlingen met ERWD, zie bijlage 1 Begeleidingsplan.

Over het algemeen wordt op de volgende plaatsen ingezet op ondersteuning van de leerling:

In de klas

In de lessen wiskunde of bij vakken met rekenkundige onderdelen vindt in het eerste plaats de klassikale instructie plaats voor alle leerlingen. De docent is op de hoogte welke leerlingen onder de doelgroep ERWD vallen. De vakdocent is betrokken op het leerproces van de leerling en controleert regelmatig of de leerling kan aanhaken bij de instructie, volgt of de leerling weet waar het overgaat en kan toepassen bij het maken van opdrachten. Als een leerling vastloopt biedt de docent verlengde instructie. Van deze leerlingen wordt verwacht dat zij aangeven waar en wanneer zij vastlopen. Deze wederkerige inspanning is cruciaal. Samenvattend betekent dit dat de vakdocent moet verwachten dat hij iedere les zich inspant voor deze leerlingen en dat leerlingen zorgen dat zij in hun specifieke behoeften worden voorzien.

Buiten de klas

De mentor van de leerling met ERWD heeft het overzicht over het algeheel functioneren van de leerling op school. Ook heeft de mentor zicht op het welbevinden en heeft hij contact met ouders, rekenbegeleider en leerjaarcoördinator. Dat betekent dat de mentor in gesprekken met de leerling ook ruimte biedt om de beleving van de leerling ten aanzien van de rekenproblematiek te evalueren. Als de problematiek toeneemt en het welbevinden onder druk komt te staan, wordt er contact gelegd met de rekenbegeleider op CSG De Lage Waard.

Binnen Eigen Koers kunnen leerlingen kiezen voor ondersteuning naar behoefte. De leerling met ERWD neemt deel aan ten minste één van de rekenkundige ondersteuningsuren. Dit wordt in overleg tussen de leerling en mentor bepaald. De betrokken rekenbegeleider adviseert hierin zo nodig.

Er vindt ten minste tweemaal in het schooljaar een gesprek plaats tussen de rekenbegeleider en een leerling met ERWD. In dit gesprek wordt in kaart gebracht hoe het met de leerling gaat, wat de ondersteuningsbehoeften zijn, wat de leerling nodig heeft in de klas om geslaagd te kunnen groeien op reken- en wiskundig gebied en wordt gekeken of het begeleidingsplan moet worden bijgesteld. Bij toenemende ondersteuningsbehoeften krijgt de leerling hulp van de rekenbegeleider ten aanzien van zijn hulpvragen. De rekenbegeleider houdt overzicht over het gebruik van faciliteiten en benodigde maatregelen. De rekenbegeleider is verantwoordelijk voor het informeren van de leerjaarcoördinatoren.

De ontwikkeling van de leerling op de specifieke reken- en wiskundeonderdelen wordt vastgelegd in het logboek dyslexie/dyscalculie in Magister. De bij school bekende informatie en startkwalificatie bij aanvang van het voorgezet onderwijs wordt ook opgenomen in het logboek.

Het begeleidingsplan van leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte wordt in een schooljaar geëvalueerd met leerling, ouders, zorgcoördinator en rekenbegeleider. Wanneer de

problematiek bij leerlingen in ernstige mate toeneemt, wordt het begeleidingsplan omgezet in een OPP. Daarmee worden de zorgcoördinator en de begeleider Passend Onderwijs betrokken bij het ontwikkelingsproces van de leerling.

De rekenbegeleider volgt de wetenschappelijke ontwikkelingen op gebied van ERWD, passende didactiek en begeleidingsmethoden. Deze inzichten worden zo nodig toegepast in de begeleiding van deze doelgroep, zowel in als buiten de klas. Ook worden, zo nodig, de vakdocenten geïnformeerd.

Buiten school (extern)

Van leerlingen met ERWD wordt verwacht dat ze extra inspanning leveren, in vergelijking met een gemiddelde leerling, om hun vaardigheden te blijven ontwikkelen. Dit vraagt de benodigde inspanning van ouder(s)/verzorger(s) om het groeiproces van de leerling thuis te ondersteunen en herhaaldelijk te stimuleren om te blijven werken aan hetgeen zij moeilijk vinden.

CSG De Lage Waard adviseert de leerling met ERWD en hun ouder(s)/verzorger(s) bij ernstige stagnering van groei en vaardigheden ten aanzien van rekenen en wiskunde om externe hulp in te schakelen van een specifieke rekenspecialist of orthopedagoog met kennis van ERWD. Vanuit CSG De Lage Waard is geen vergoeding mogelijk voor externe hulpverlening.

7. Faciliteiten

Leerlingen met ERWD hebben recht op aanpassingen binnen het reken- en wiskundeonderwijs waardoor zij zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen naar hun capaciteiten. Zij maken gebruik van voor hen passende maatregelen. Deze staan vermeld op de ERWD kaart (bijlage 1) die zij krijgen.

Voor iedere leerling met ERWD, met een geldige verklaring, geldt dat ze recht hebben op:

- Opgaven die goed leesbaar zijn. Hiervoor gebruiken we:
 - getypte opgaven in eenzelfde lettertype (Arial, lettergrootte 12, regelafstand 1)
 - een overzichtelijke lay-out
 - duidelijk visuele weergave van afbeeldingen en grafieken
 - geen schuin gedrukte, maar dikgedrukte of onderstreepte stukken tekst

- Tijdsverlenging.

Tijdsverlenging bij vakken waar rekenen een significante rol speelt in een groot deel van de toetsen. Deze vakken zijn: wiskunde, natuurkunde, scheikunde, biologie, economie, b&o, aardrijkskunde en rekenen.

De leerlingen hebben recht op verlenging volgens onderstaande tabel:

Duur toets	Duur verlenging
50 minuten	8 minuten
100 minuten	15 minuten
120 minuten	20 minuten
150 minuten	25 minuten
180 minuten	30 minuten

- Overige faciliteiten

Onderbouw

- In de onderbouw wordt rekening gehouden met fouten door getallenomkering van vaste combinaties, zoals het getal 31 schrijven als 13. Dit wordt niet meegeteld in de beoordeling. Ook wordt in de beoordeling met name gekeken naar een goed doorlopen procedure in plaats van enkel de beoordeling van het eindantwoord.
- Gebruik van een rekenmachine en kladpapier bij toetsen in de onderbouw.
- Gebruik van rekenkaarten bij reken- en wiskundige onderdelen bij alle schoolvakken.
- Gebruik maken van het *Opzoekboekje* (onderbouw & aflopend in de bovenbouw). Dit is een boekje met oplossingsgerichte kaarten die de leerling kan gebruiken bij het maken van opgaven in de les of bij toetsen. De rekenbegeleider ontwikkelt dit samen met de leerling.
- De leerling vermeldt in de linkerbovenhoek van het antwoordenblad bij toetsen de afkorting ERWD. Dit ter herinnering voor vakdocenten en surveillanten.

Bovenbouw

- Op www.examenblad.nl staat beschreven welke hulpmiddelen uit het basispakket zijn toegestaan bij de schoolexamens en het CSE in de bovenbouw (bijlage 1.b: Hulpmiddelen havo en vwo). Dit basispakket wordt ieder jaar opnieuw vastgesteld en bekendgemaakt.
- Gebruik van rekenkaarten bij reken- en wiskundige onderdelen bij toetsen in de bovenbouw. Bij schoolexamens en het Centraal Schriftelijk Examen (CSE) wordt gebruik gemaakt van een door het College voor Toetsen en Examens (CvTE) vastgestelde rekenkaart (zie bijlage 3 Rekenkaarten). De rekenbegeleider verstrekt deze aan de leerlingen die gebruik willen maken van dit hulpmiddel.
- De leerling vermeldt in de linkerbovenhoek van het antwoordenblad bij toetsen de afkorting ERWD. Dit ter herinnering voor vakdocenten en surveillanten.

8. Curriculum

Het leerplan bij wiskunde en rekenkundige vakken sluit zoveel als mogelijk aan op de aangeboden leerlijnen vanuit het Primair Onderwijs. CSG De Lage Waard heeft voor elke leerroute bepaald op welke wijze zij het reguliere onderwijs inricht. Daarbij wordt vastgesteld hoeveel tijd per leerjaar aan het onderwijs wordt besteed en hoe de continuïteit over de leerjaren wordt gewaarborgd. Voor leerlingen met ERWD zitten er uitdagingen in het curriculum bij rekenen, wiskunde en rekenkundige onderdelen bij andere vakken.

Rekenen

Voor rekenen geldt dat leerlingen toewerken naar niveau 3F bij afronding van de havo of het vwo in het Voortgezet Onderwijs. In de onderbouw wordt door leerlingen zelfstandig een programma doorgewerkt, waarbij driemaal in het jaar een toets op bepaalde onderwerpen wordt afgenomen om in kaart te brengen wat het niveau van de leerling is. Leerlingen maken aan het einde van leerjaar 3 een rekentoets op niveau 2F. Behalen leerlingen dit niveau niet dan zullen leerlingen in de bovenbouw doorgaan met rekenen tot het niveau 2F wel behaald is. Wanneer leerlingen niveau 2F wel behaald hebben dan zijn er in de bovenbouw twee routes.

Leerlingen met wiskunde in hun vakkenpakket (mogelijk op zowel havo als vwo):

Wanneer leerlingen in leerjaar 3 niveau 2F hebben behaald, kunnen ze kiezen om te stoppen met rekenen. Rekenvaardigheden op 3F niveau vinden plaats binnen de reguliere vaklessen. Leerlingen kunnen er ook voor kiezen om door te gaan met werken aan hun rekenvaardigheden en zodoende een rekencertificaat op 3F niveau te behalen wanneer zij de vier verschillende domeinen (Getallen, Verhoudingen, Meten & Meetkunde en Verbanden) met een voldoende afsluiten.

Leerlingen zonder wiskunde in hun vakkenpakket (alleen mogelijk op havo):

Voor de havo-leerlingen is wettelijk vastgelegd dat zij aan een PTA Rekenen moeten voldoen. CSG De Lage Waard vindt dat deze leerlingen moeten blijven toewerken naar niveau 3F. Dit doen zij door het afronden van de vier verschillende domeinen (Getallen, Verhoudingen, Meten & Meetkunde en Verbanden). Leerlingen zonder wiskunde zijn verplicht het PTA rekenen volgen. Eenmalige deelname aan de toets moet kunnen worden aangetoond, maar hoeft niet met een voldoende te worden afgesloten.

In de 4^e klas worden vier domeintoetsen afgenomen (elk domein een toets) en – indien nodig – vinden in de 5^e klas van alle vier de domeinen nog 2 herkansingsmogelijkheden plaats.

Het behalen van een diploma behalen is niet van afhankelijk van het vak rekenen.

Leerlingen met ERWD moeten in de onderbouw deelnemen aan het programma. Zij kunnen een beroep doen op ondersteuning van mentor, wiskundedocent en/of rekenbegeleider. Daarnaast volgen zij de ondersteuning rekenen binnen Eigen Koers. Deze leerlingen mogen gebruik maken van hun faciliteiten. Leerlingen met ERWD in de bovenbouw moeten ten minste één keer deelnemen aan de onderdelen van het PTA.

Het overheidsbeleid met betrekking tot de Rekentoets is volop in ontwikkeling. De locatieleiding en het examensecretariaat van CSG De Lage Waard nemen, bij nieuwe ontwikkelingen, een besluit met betrekking tot rekeneisen in de bovenbouw.

Wiskunde en onderdelen van rekenkundige vakken

Voor wiskunde en onderdelen van rekenkundige vakken wordt ingezet op het behalen van de eindtermen havo-5 of vwo-6. Een leerling met ERWD kan hiervoor gebruik maken van de aangeboden faciliteiten. Zie hiervoor ook de notitie "Notitie faciliteiten leerlingen met een ondersteuningsbehoefte tijdens toetsen en (school)examens". Daarnaast wordt de leerstof kernachtig aangeboden. Zo nodig wordt er maatwerk geboden dat aansluit bij wat de betreffende leerling nodig heeft. Er wordt verwacht dat de leerling zich inspant om zo veel mogelijk aan te sluiten bij het niveau van de klas. Dat betekent dat zowel de docent als de leerling een extra inspanningsverplichting heeft.

In het vwo is er geen mogelijkheid om een vakkenpakket te kiezen zonder wiskunde. Er zijn geen uitzonderingen mogelijk. Wanneer er sprake is van ERWD kunnen leerlingen de volgende routes kiezen:

- wiskunde op havoniveau met alle andere vakken op vwo-niveau
- één vak op havoniveau (geen wiskunde) en de andere vakken op vwo-niveau.

Bij beide routes krijgt de leerling een havodiploma met deelcertificaten voor de afgeronde vakken op het vwo.

Schoolexamens en Centraal Schriftelijk Examen

Alle beschreven maatregelen en faciliteiten gelden ook voor de schoolexamens (SE) en het Centraal Schriftelijk Examen. (CSE)

Examenleerlingen worden voor het CSE voorbereid op het gebruik van de door het CvTE vastgestelde rekenkaarten. Deze rekenkaarten zijn te vinden op de website van het CvTE: www.examenblad.nl.

Voor het treffen van aanpassingen in de wijze van examinering bij kandidaten met ERWD is een deskundigenverklaring nodig op grond van de Wet Voortgezet Onderwijs 2020. De aanpassing kan gedaan worden bij de centrale examens wiskunde en vakken waarbij rekenkundige onderdelen een rol spelen en waarbij de leerling met ERWD hinder ondervindt.

Toegestaan is:

- maximaal 30 minuten tijdverlenging naar rato van de toetsduur, bij SE en CSE waarbij het rekenwerk een belangrijke rol speelt. Zie daartoe hoofdstuk 7 faciliteiten.
- het gebruik van een gewone rekenmachine tijdens het Centraal Schriftelijk Examen
- het gebruik van de door het CvTE (College voor Toetsen en Examens) vastgestelde rekenkaart. Deze is te vinden op de website van het CvTE: www.examenblad.nl.

Leerlingen met ERWD mogen bij het CSE geen gebruik maken van een niet goedgekeurde formulekaart of rekentabel. Kennis van de formules behoort tot de exameneisen.

9. Tips en adviezen voor thuis

Naast de leerlingen met ERWD, de lesgevende docenten en de begeleiders hebben de ouders van deze leerlingen ook een inspanningsverplichting. Hieronder valt het geven van ondersteuning thuis en het regelen van externe ondersteuning op gebied van rekenen en wiskunde. Wanneer de leerling hier behoefte aan heeft, kan er worden verwezen naar een orthopedagoog gespecialiseerd op leerproblemen of een rekenspecialist.

De leerlingen met ERWD hebben veel moeite met het inzicht in de getallen. Het is belangrijk dat de leerlingen weten wat de waarde van elk cijfer is, waarbij ook de verbanden tussen eenheden, tientallen en honderdtallen een belangrijke rol spelen.

Door veel te oefenen en door in kleine stapjes aan te leren hoe een som of opgave moet worden aangepakt, wordt het rekenen voor de leerling gemakkelijker gemaakt. Naast het aanleren van de strategieën is het belangrijk dat er maatwerk voor de problemen van de leerling wordt geboden.

Leerlingen met ERWD ervaren over het algemeen veel stress tijdens de rekentaken in het primaire onderwijs en bij rekenonderdelen in het Voortgezet Onderwijs. Mede om die reden is er vaak sprake van rekenangst, angst om te rekenen en het beleven van weinig vertrouwen in eigen kunnen op dit gebied. In begeleiding kan de leerling leren om, ondanks deze rekenangst en onzekerheid, toch aan de slag te blijven en te werken aan het versterken van vaardigheden.

Websites die handvatten kunnen bieden met betrekking tot dyscalculie zijn de volgende:

- [Hoe worden leerlingen met dyscalculie begeleid op school? | Rijksoverheid.nl](#)
- <https://balansdigitaal.nl/kennisbank/ontwikkelingsproblemen/welke-ontwikkelingsproblemen-zijn-er/wat-is-dyscalculie/>
- <https://www.leraar24.nl/51189/hoe-help-je-leerlingen-met-dyscalculie-in-het-po-en-vo/>
- www.masterplandyscalculie.nl
- www.steunpuntDyscalculie.nl
- www.balansdigitaal.nl
- www.tbraams.nl
- www.opzoekboekje.nl
-

Websites gespecificeerd op hulp bij wiskunde en rekenonderdelen zijn de volgende:

- www.steunpuntaalenrekenenvo.nl
- www.betterrekenen.nl
- www.fisme.science.uu.nl/rekenweb/
- www.math4all.nl (wiskundemateriaal voor de internetgeneratie)

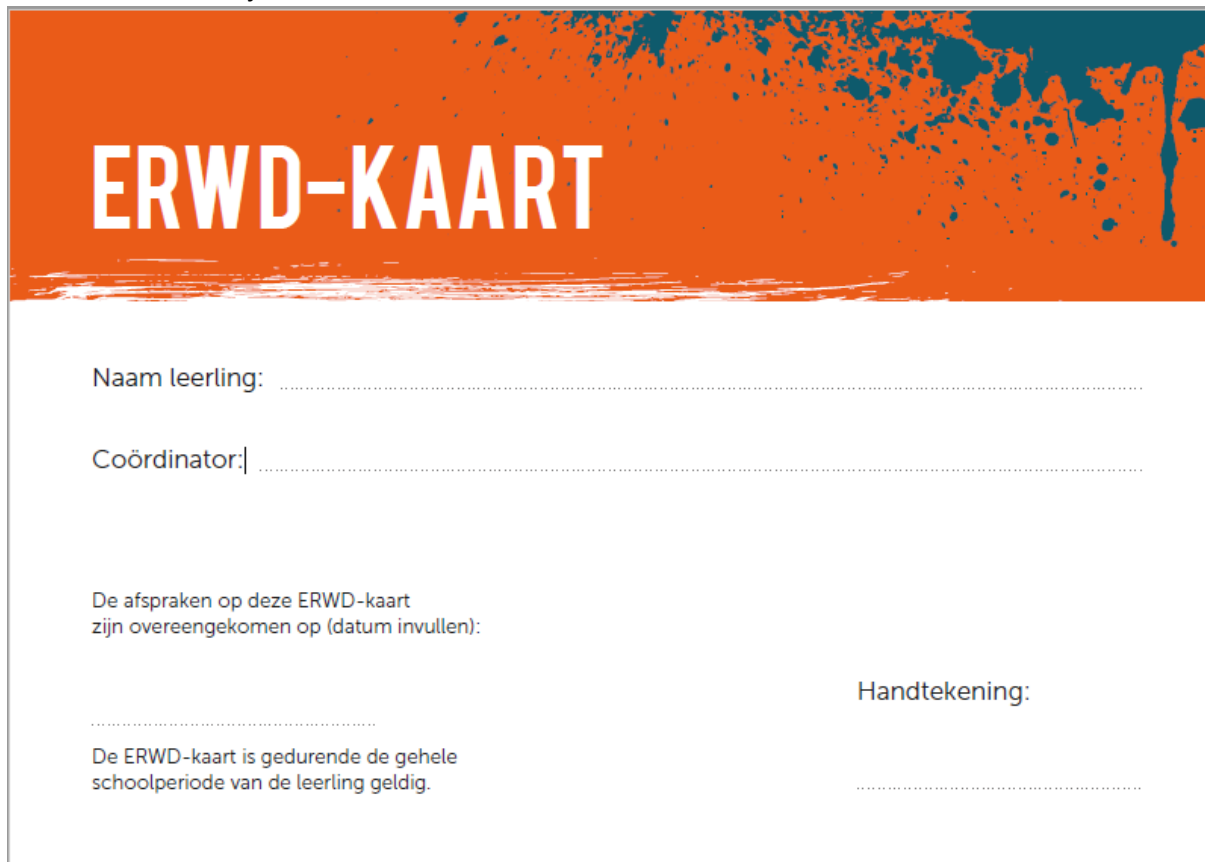
Bijlage 1 Begeleidingsplan ERWD

Begeleidingsplan ERWD Naam leerling: Klas: Mentor Datum:
Situatieschets
Doel van de begeleiding
Begeleidingsperiode
Plan van aanpak
Afspraken
Logboek
Evaluaties

Handtekeningen		
Naam leerling:	Naam rekenbegeleider:	Naam leerjaarcoördinator:
Datum:	Datum:	Datum:
Handtekening:	Handtekening:	Handtekening:

Bijlage 2 ERWD-kaart

Leerlingen met ERWD hebben recht op aanpassingen. Deze aanpassingen staan zichtbaar gemeld op de ERWD-kaart. Een leerling met ERWD moet deze altijd kunnen laten zien bij toetsen.

The image shows a template for an ERWD-kaart. It features a header with a blue background and white paint splatters, containing the text 'ERWD-KAART' in large white letters. Below the header, there are two lines for text entry: 'Naam leerling:' and 'Coördinator:|'. A section titled 'De afspraken op deze ERWD-kaart zijn overeengekomen op (datum invullen):' is followed by a dotted line for a date. To the right of this section is the label 'Handtekening:' followed by another dotted line. At the bottom left, there is a note: 'De ERWD-kaart is gedurende de gehele schoolperiode van de leerling geldig.'

Bijlage 3 Rekenkaarten

De standaard rekenkaarten die leerlingen met ERWD kunnen gebruiken, zijn te vinden op de website van het Examenblad. Deze website wordt beheerd door het College voor Toetsen en Examens. Elk schooljaar wordt deze pagina bijgewerkt en aangepast aan de wettelijke wijzigingen van het schooljaar.

De rekenkaarten zijn te vinden op de volgende website: [De rekenkaart en centrale examens - Examenblad](#)